

חכמינו בדורתיך

גליון מא • שנה א'

חג השבועות
תשפ"ה לפ"קהוצאה לאור
חידושי תורה
של בעלי בתים
העושים תורתם
קבע ומלאכתם
עראי

מבוא : בשער התורה

ושמחת בכל הטוב זה השיר

עליונים ששו ותחתונים עלזו בקבלת תורה מסיני, הנה זה עומד אחר כתליו החג הקדוש זמן מתן תורתנו, יום שהוא יסוד אומתנו, כהמאמר הידוע של רבינו סעדי' גאון ז"ל אין אומתנו אומה אלא בתורה, ויום שהוא יסוד כל הבריאה כולה, והוא היום ששמחו בו כל העולמות עם כל היצורים, עד שהיא נקראת בדברי חכמינו ז"ל (תענית פ"ד מ"ח) **יום חתונתו זה מתן תורה**, לא פחות ולא יותר אלא יום נשואין של כנסת ישראל עם דודה, ואף ידועין דברי **התשב"ץ** שכל המנהגים שבני ישראל נוהגים בעת חגיגת שמחת נשואין, יסודתם בהררי קודש מהמעמד הנבחר, ומנהג רבותינו הקדושים לקרוא ביום הזה **סדר התנאים והכתובה** שנתקנה על ידי הגה"ק ר' ישראל נגארה ז"ל מגורי האריז"ל, ועל זה מברכין בכל חופה **מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין**.

ואכן המעמד הנבחר נערכה ממש **כשמחת חתונה על כל פרטי ודקדוקי**, וכלשון נוסח התנאים לשבועות: 'על הוצאות החתן להוציא קולות וברקים ולפידים בוערים וכו', **והבדחנים** המה מלאכי השרת ידודן ידודן במזמורי חתן וכלה, **והכלי זמר** נעימות הגלגלים

ושרפים ואופנים **בשירה ובזמרה**, ומקורו טהור **במדרש רבה** (שמו"ר פכ"ט ט) אמר הקדוש ב"ה לישראל מקבלין אתם עשרת הדברות, אמרו לו הן, שנאמר (תהלים צב) **עלי עשור ועלי נבל עלי לקבל י' הדברות**, ופירש בעץ יוסף עלי לקבל עשרת הדברות **בשמחה ובשירים**, והיינו **ועלי נבל ע"כ**.

ובמרוצת כל הדורות היה **תופס ענין השיר מקום נכבד בחגיגת היום טוב שבועות**, וכידוע ומפורסם דברי קדשו של הרה"ק **מוהר"ן מברסלב** זי"ע (שיחות הר"ן אות רנו) וז"ל, שבח את **אקדמות** מאד מאד, ואמר שישאל מחמת שהם משוקעים ורגילים כל כך בטוב, על כן אין מרגישין כל כך את שבח מעלת גדולת השבח הקדוש הזה של **אקדמות שאומרים בשבועות**. ואמר, מי שידע **מעלת השיר של אקדמות עם הנגון שלו כמו שרגילין העולם לזמר אותו בנגון הידוע**, הוא דבר נפלא וחדוש גדול מאד. **והתחיל לומר קצת איזה תבות מאקדמות עם הנגון**, ואמר שאקדמות הוא שיר של חשק עכ"ל. ולא לחנם מצינו מדרש חכמינו ז"ל על הפסוק **ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה**, ועוד דרשה **ושמחת בכל הטוב זה השיר**, כי השמחה שאנו שמחין עם התורה הוא מלווה בשירה וזמרה להודות להשי"ת על הטובה הגדולה שהטיב עמנו.

מדור תורתם קבע

'שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד' – רק אם פריז קודם לעלי

בגמרא שבת (פ"ח.) אר"א בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב (תהלים קג, כ) **'ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו'**, ברישא 'עושי' והדר 'לשמוע', ואיתא עוד מימרא אמר רחב"ח מאי דכתיב (שה"ש ב, ג) **'כתפוח בעצי היער וגו', למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריז קודם לעלי** אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע, וצ"ב סמיכות המאמרים, גם מה שנראה ממשמעות כי 'נעשה' רמז על הפרי 'ונשמע' על העלין, והמלאכים משתמשין כן שמקדימין נעשה לנשמע.

ואפ"ל בס"ד עפמ"ש הייט"ל פר' האזינו על אמרם ז"ל (חגיגה טו:) מאי דכתיב (מלאכי ב, ז) **'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא'**, אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו, ולכאורה הוא סותר מאמרם ז"ל (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קיט, צט) **'מכל מלמדי השכלתי'**, הרי שיש ללמוד מכל אדם ולא רק אם דומה למלאך.

ופירש דוודאי תורה ראוי ללמוד מכל אחד ואין להשגיח על המלמד מי ומי הוא, כי הלא

- המשך בעמוד ב' <

> המשך בעמוד ב'

מדור תורתם קבע

– המשך מעמוד א' <

מדברת מתוך גרונו וכו', ואמנם כאן מיירי במי שמדבר שיחת חולין וכמשאז"ל (סוכה כא:) כי שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד, והטעם כי אם הת"ח מדבר הגם שנראה פשוטן של דברים דברי חול בודאי תוכן רצוף אהבה וכו' איזה דבר ללמוד ממנו דין או רמיזא דחכמתא לעבודת השי"ת וכדומה וכו'. ומי שמדבר דברי חול ומלביש בתוך דיבוריו תורה ותפלה או שבח והודאה להשי"ת הרי זה דוגמת מלאך אשר בבואו לעוה"ז הוא נראה בדמות אדם וכו', ועל איש כזה נאמר מה שאמרו ז"ל 'אם הרב דומה למלאך ה', רוצה לומר להלביש את דיבורו בתורה ותפלה וכו' אז 'בקשו' דייקא תורה 'מפיהו', ר"ל אפילו אם נראה שמדבר דברי חול 'בקשו' בו תורה וימצאו וכו', ולא אמר 'ילמדו', שללמוד תורה ראוי מכל אחד אבל לבקש ד"ת מתוך דברי חול זהו רק באם 'כי מלאך ה' צבאות הוא', ע"כ.

ואפשר שזה הפי' במ"ש הקב"ה 'מי גילה לבני רד' זה שמלאכי השרת משתמשים בו, היינו שבתוך דבריהם מונח איזה 'רז וסוד' הצריכין לימוד, ואם הרב דומה למלאך כזה שבתוך דבריו מונח איזה 'רז וסוד', ממנו יכולין ללמוד אף משיחות חולין שלו. עכ"פ יובן שפיר סמיכות המימרות הנ"ל, שמקדימים 'נעשה' שהוא הפרי היינו התורה, ואח"כ 'נשמע' שקאי על עליו, ר"ל שבתוך השיחת חולין שבהם מונח רזין עילאין כנ"ל.

והנה מ"ש כי שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד הרי דרשו בגמ' סוכה הנ"ל מהפסוק 'ועלהו לא יבול', דשיחה נקרא 'עלה', וא"כ מ"ש 'שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד' הוא רק כשמקדים הפרי, היינו כשעיקר עבודת הצדיק הוא בעסק התורה ותפלה אז שייך ללמוד גם משיחת חולין שלו, אבל אם מקדים העליון לפרי ועיקר עסקו הוא רק בשיחת חולין הנדמה לעליון ועושה מטפל עיקר אז אין ללמוד משיחת חולין שלו, דסוף סוף הלא הפרי שהוא התורה הוא העיקר כי עליו בלי פרי אינו אלא אילן סרק ואז 'אל יבקשו' וכו', כי לבקש תורה מפיו הוא רק אם הוא מקדים לימוד התורה.

ונראה להעמיס זאת בלשון המאמר עצמו כי שיחת חולין של 'תלמידי חכמים' 'צריכה לימוד' מקודם, היינו שכדי ששיחת חולין יהיו חשובין כמו תורה הוא רק אם למד מקודם תורה ונעשה 'תלמיד חכם' אז אפשר ללמוד משיחת חולין שלו, וז"ש 'צריכין לימוד' מקודם, ודו"ק.

(הרה"ח המפורסם הרבני החסיד המופלג ר' נפתלי לעבאוויטש שליט"א – מעתיק שמועה, כותב הוטיק של תורות כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע)

§

ותן חלקינו בתורתך – לצאת חובת היסורים ע"י לימוד התורה

קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך.

יש לפרש עפ"י מה שמביא מרן רבינו זי"ע בכמה מקומות, (ענין דברי יואל תזריע ע' שע"ה ובהגדה של פסח קדושת יואל הביא ענין זה בפיסקא ברוך המקום ברוך הוא) שמבאר מה שנאמר (תהלים צד, יב) 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו', **דאפשר לצאת חובת היסורים על ידי לימוד פרשת היסורים בתורה**, ועל דרך מה שאמרו חז"ל (מנחות ק:) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וזה כוונת הכתוב 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה', באופן אשר 'ומתורתך תלמדנו', ולא בפועל ממש.

וענין זה מבואר בגמרא ברכות (דף ה.) שעל ידי לימוד התורה אפשר לצאת ידי חובת היסורים.

ועפ"י זה יש לבאר מה שאנו מבקשים 'ותן חלקנו בתורתך'. שאם נגזר עלינו חלילה חלק היסורים, שנצא ידי חובת היסורים בלימוד תורת היסורים, ועי"כ

מבוא § בשער התורה

– המשך מעמוד א' <

אמנם חידוש גדול נתחדש אצלי בענין השירה במעמד הנבחר, שאף **נתקבלו מסיני הרבה שירים ונגונים**, ומשרציתי לחקור יותר בענין זה אצל יודעי דבר, לרדת בגנים וללקוט שושנים מפרדס התורה, ענו הכל ואמרו שבכל המשתייך אל המעמד הנבחר יש לעיין בהספר הנפלא '**מעמד הנבחר**', חיבור גדול של **קרוב לשמונה מאות עמודים** המתאר את המעמד הנבחר בכל פרטי ודקדוקי מפי ספרים וסופרים, שנתחבר על ידי הרה"ג ר' **צבי הירש ווייס שליט"א**, שמפליא פלאות לשאוב ממעיני התנ"ך ומדרשי חז"ל **כל פרט קטן וגדול שהתרחש בהר סיני בעת מתן תורתנו**. ואכן חמותי ראיתי אור גדול שם **במדור אוצר המנוצח** (אות ח"ט) שמרחיב הדיבור סביב נושא זה, וברשותו הנני מלקט מדבריו הנעימים זעיר פה זעיר שם להנות הציבור הקוראים.

בספר **פאת השלחן להגאון ר' ישראל משקלאוו זצ"ל** (תלמיד הגר"א) כותב בהקדמה בשם **רבו הגר"א זי"ע וז"ל**, הוא אמר **כמה נגונים וכמה מדות הביא משה רבינו ע"ה מהר סיני עכ"ל** (ועי"ש באורך סיפור נפלא מרבו הגר"א בשייכות לזה), גם בס' **מנהגי וזרימיותא** (לר"ל קירכוס, בהקדמה) כתב בא"ד **שכמה נגונים היה להקדמונים לחק כמו שהן מתוקן ממש רבינו ע"ה** כמו הלכה למשה מסיני שנאמר יעננו בקול. ויש לציין לשון **הרמב"ן ז"ל** (תשא לב יח) וז"ל, **משה אב בחכמה הוא ומכיר נגוני הקולות ע"כ**. ובבראשית **רבה** (פ"ד ד) אמרו כמה יגיעות יגע בן עמרם עד שלימד שירה **ללויים ע"כ**.

ובפירושו **סידור התפלה להרוקח** (ח"א עמוד ק"ץ) כתב **שהקב"ה ניגן י' דברות נגונו שראוי לו**, ובפירושו **הרוקח על התורה** (ואתחנן ה"ט) כתב וז"ל, **כתיב במשה ואותי צוה ה' ללמד אתכם וכו', לימד להם נגון עשרת הדברות עכ"ל**. ובאורחות **חיים** (הל' קידושין אות כ"א) כתב בשם תרגום ארץ ישראל דביום שקבלו ישראל את התורה היו המלאכים שושבינן **ומשה מנגן ע"כ**. ומטעים שם הענין מה שהיה בסיני נגינה על פי הידוע **שהיכל הנגינה סמוך להיכל התשובה**, לכן כיון שבני ישראל באו מרפידים בתשובה לסיני, על כן זכו לקבל גם מהיכל הנגינה.

והנה הגר"א לא ביאר בדיוק איזה נגונים קבל משה רבינו, אמנם **בספר חסידים** (סימן ש"ב) מצינו וז"ל, לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים **שתקנו הנגונים**, שלא יאמר גגון של תורה לנביאים וכתובים, ושל נביאים לתורה ולכתובים, ושל כתובים לתורה ונביאים, אלא **כל נגון כמו שהוא מתוקן שהכל הלכה למשה מסיני**, שנאמר יעננו בקול ע"כ. ובכתבי **האריז"ל** (שעה"כ) עלינו דרוש א', פרע"ח עולם העשי"פ"ב) כתב דכשהיה קורא איזה פרשה או איזה פסוק מן התורה או מן הנביאים או מן הכתובים היה אומר **כפי נגון טעמו ממש** אם בתורה או בנביאים ע"כ. ובתוספות מסכת בבא בתרא (דף יד:) מבואר דבימיהם היה **נגון אחד לתהלים ומשלי ואיוב**

מדור תורתם קבע

– המשך מעמוד ב' <

יהיה 'שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך', שלא יחסר לנו מאומה חלילה, ולא יהיה לנו שייכות ליסורים.

ובזה יש לבאר גם מה שאנו מבקשים בברכת אהבה רבה 'והאר עינינו בתורתך', שהנה כשהאדם עובר חלילה מכאובים או יסורים עיניו חשוכות, ועל זה אנו מבקשים 'והאר עינינו' – שיאיר עינינו ולא יחסר לנו מאומה בבריות גופא ובשאר עניני גשמיות, על ידי 'בתורתך', על ידי מה שאנו עוסקים בתורתך, בזה יסור מאתנו כל צרה המחשיכה מאוד עיניו של האדם.

(הרה"ח ר' נפתלי משה ווייס הי"ו)

⊗

'ברוך שלא עשני גוי' – רק אצל בניי שייך לקיים מצוות במחשבה

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, אנכי ה' אלקיך וגו' (שמות כב, א) איתא במדרש (הובא בקדושת יום טוב פ' יתרו) כששמע משה 'אנכי ה' אלקיך' פתח ואמר 'ברוך שלא עשני גוי', והוא פלאי. עוד איתא בגמ' (שבת פז) אמר ר' יוסי יום אחד הוסיף משה מדעתו, ולכאורה היה די לומר 'יום אחד הוסיף משה', ומהו 'מדעתו'.

ואפשר לבאר בהקדם מ"ש הייטב לב (פר' יתרו) עה"כ וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, דישהבין תיבת 'לאמר' מה בעי הכא, שהרי בכל התורה כשכתוב 'וידבר ה' אל משה לאמר' הכוונה שמשה רבינו יאמר את הדברים לבני ישראל, אבל כאן דמיירי באנכי ולא יהיה לך אשר מפי הגבורה שמענו, א"כ מה שייך 'לאמר' לזולתו, הרי כל ישראל שמעו זאת מפי הקב"ה כבודו ובעצמו, והו"ל למימר רק וידבר אלקים את כל הדברים האלה.

וכתב דבא לרמז למ"ש חז"ל (אבות פ"ו מ"א) הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ופירשו המפ' כי הלא א"א לאדם בעולם לקיים כל התרי"ג מצוות, כי יש הרבה מצוות שאינם באים לידי אדם כל ימי חייו, שאחד הוא כהן והשני הוא לוי וכד', וגם יש הרבה מצוות התלויות בארץ שבזמן הגלות א"א לקיימן, אלא ע"י לימוד עניני המצוות ובצירוף מה שהאדם מקבל עליו לעשותו, הרי זה בכלל מה שאמרנו (ברכות ו). חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. והנה ידוע כי בכלל 'אנכי' ולא יהי' לך' נכלל כל התרי"ג מצוות, העשה והל"ת, ושמה תאמר איך אפשר לאדם לקיימן כולן בפועל, על כן התחכם ואמר וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, כלומר שאם א"א לקיים במעשה אז 'לאמר' די באמירה בפה וברצון הלב, ע"כ.

והנה דבר זה שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה שייך רק אצל ישראל, אבל אצל אה"ע אין שייך שמחשבה טובה תיחשב כמעשה, ולכן כאשר שמע משה 'אנכי ה' אלקיך' פתח ואמר 'ברוך שלא עשני גוי', דכיון שזכה להיות מישראל יוכל לקיים כל התורה הכלולה באנכי, המצוות ששייך לעשות בפועל יעשה ובמצוה שאין שייך לעשות ילמוד הלכותיה ויחשוב שרוצה לקיימה כמו שנרמז בתיבת 'לאמר', והקב"ה יצרף מחשבתו הטובה למעשה, ולכן אמר 'ברוך שלא עשני גוי', כי לולא זאת לא היה בידו לקיים כל התרי"ג מצוות, ואתי שפיר.

ועפ"ז יבאר דברי חז"ל 'יום אחד הוסיף משה מדעתו', שמשה רבינו הוסיף וחדש חידוש גדול שע"י 'מדעתו' היינו ע"י מחשבה יכולים לקיים את כל התורה כולה, כמ"ש 'חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה', זהו הכוונה 'מדעתו'.

(הרה"ג ר' נתן דוד ראזענבערגער שליט"א)

מבוא : בשער התורה

– המשך מעמוד ב' <

עיי"ש. ובתוספות יום טוב מסכת מדות (פ"א מ"ג) כתב שיש לכל מזמור תהלים נגון מיוחד. ואם כן יתכן שכל אלו הנגונים קבל משה בסיני.

בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' פ"ו) כתב בשם יוסף אומץ שהיה מקובל על כל מגילה מהחמש מגילות נגון אחר, ועל ההפסטה נמי מנגיני נגון אחר. וביוסף אומץ (דיני הנהגת האדם בשעת לימודו) כתב וז"ל, נהגתי בעצמי כשאמרתי לתלמידי עשרים וארבעה (היינו תנ"ך) אמרתי בניגון כמו רות וכיוצא, ואף שהייתי בזה לשחוק לכל תלמידי, אכן בגמ' ופוסקים אין אני יודע נגון, ואפשר דאופן אמירתנו בדרך פלפול מקרי זמרה עכ"ל. ובמנהגי מהרי"ל (הל' יוה"כ פ"א אות כ"ה) מבואר שהיה להם טעמים מיוחדים ללימוד תשב"ר ונקרא אצלם שטוב"ן טרופ"א, ומהרי"ל היה מנגן כן הקריאה דשחרית ומנחה ביוה"כ פ.

וגם על לימוד משניות היה ביד הקדמונים נגונים מיוחדים, כמבואר בתוספות מסכת מגילה (לב) אהא דאיתא התם כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים וגו', ופירשו בתוספות שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונים אותן על פה ועל ידי כך היו נזכרים יותר ע"כ. והשלה"ק (מס' שבועות פרק נר מצוה) כתב וז"ל, מצאתי כי ט"ו דרכים צריכין לעסק התורה וכו', הדרך הח' שיהיה תלמוד בשרי, בין במקרא בין במשנה, ולזה תמצא ספרי המשנה הקדומים כתובים עם הנקוד והטעמים עכ"ל. ובספר מצרף לחכמה (פרק ח' דף כו:) כתב בא"ד בזה"ל, ראיתי משניות בכתב יד עם הנגילות עיי"ש. וכ"כ במגן אבות להרשב"ץ (ח"ג פ"ד) דמצינו במשניות הקדומות המנוקדות שהם מנוגנות כמו כתבי הקודש ע"כ. ובאלי רבה (סי' מ"ט) מביא משו"ע האריז"ל שהיה אומר בטעמים כל דבר שבמקרא, וכל דבר שבמשנה היה אומר בניגון. וכן הוא בשם הגדולים להחיד"א (גדולים, מע' י' אות ק"ב) וז"ל, מהר"י אשכנזי היה בעיה"ק צפת בזמן מרן האריז"ל והיו קורין אותו תנא, שהיה שונה המשניות בניגון.

וכן בענין הנגון שהכהנים מנגנים בנשיאות כפים, יעויין בשו"ת שיח יצחק (ווערבוי, או"ח סי' ע"ג) וז"ל, איזה נגון ינגנו הכהנים בנשיאת כפים, לא מצינו כתוב עלי ספר, אמנם מקובל הוא לכהנים איש מפי איש וכו', ומסתמא מקובל גם נגון זה מסיני כמובא בהקדמת פאת השלחן בשם הגר"א שכמה וכמה נגונים הביא משה מסיני ע"כ.

ומדי דברי בענין זה עם ידידי פה מפיק מרגליות הרה"ג ר' מרדכי דוד עסטרייכער שליט"א העיר לי שגם בענין נוסחאות החזנים בתפילה מצינו בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פ' כי תצא אות יג) שכתב ששגור בפי המתפללים לומר שגם הנגון הוא מסיני לכך אין לשנותו, ועיי"ש בפנים מה שביאר בענין הנגינה בעת התפילה. ותוך כדי דיבור הוסיף לי עוד הערה שמעצם הניגונים

כיון שהאיר במצחם של ישראל האות של מצות צדקה לכן לא היה בלעם יכול לקללם ח"ו

איש על דגלו באותות לבית אבותם (במדבר ב, ב). איתא במדרש פליאה (הובא באוהב ישראל לקוטים חדשים) 'איש על דגלו באותות לבית אבותם', אל תקרי 'באותות' אלא באותיות, לפיכך אמר בלעם (ח) במדבר כג, ח) 'מה אקוב לא קבה א-ל'.

ואפשר לבאר בהקדם מה שכתב בספה"ק ישמח משה (קהלת ד, ז) מספר שבט מישראל על תהלים (ד, א) על דרש רבותינו ז"ל (בבא בתרא ט) 'והעמדנו עלינו מצות' (נחמיה י, לג) 'מצוה' לא נאמר אלא 'מצוות', מלמד ששקולה מצות צדקה כנגד כל המצוות, על פי דברי הילקוט ראובני (פר' בהר ד"ה צדקה) בשם האר"י זצוק"ל (פרע"ח) שער השבת פ"ד) ותוכן דבריו שם, כי כל מצוה שאדם עושה מאירה אות המצוה במצח האיש, עד שיעשה מצוה אחרת, אז חלף הלך לו האות מהמצוה ראשונה ונחקק אות מצוה שניה, לא כן מצות צדקה שעושה, מאירה במצחו כל משך ימי השבוע, ואם עשה עוד איזה מצוה מאירים האותות שניהם במצחו, ולא נדחית אות מצות צדקה מפני מצוה אחרת, וזה סוד (תהלים קיא, א) 'וצדקתו עומדת לעד'. ובזה מדויק 'והעמדנו עלינו מצוות', כי העמידו מצות צדקה, שעומדת גם בעשותו מצוה אחרת ודו"ק, עיי"ש.

והנה לפי זה יובן, דשום אחד מישראל אינו חסר מאות אחד, כי אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרמון (ברכות נז) ותיכף בעשותו מצוה מאיר עליו אות אחד, ואינו סר עד עשותו מצוה אחרת, אם כן הרי תמיד יש לו אות אחד. ונראה לי שזה הפירוש (שמות לא, ג) 'כי אות הוא ביני וביניכם', והבן. ושנים אי אפשר רק על ידי מצות צדקה.

ועל פי זה נראה לפרש (משלי י, ו) 'ברכות לראש צדיק', כי הנה האות המאיר במצחו הוא וודאי ברכה לראשו, כי בריכה מברכה העליונה אתו, ובוודאי אות המאיר הוא לו צינור מברכה עליונה, כי כ"ב אותיות הם שרשא ויסודא דכל עלמין. ונקדים עוד כי אות השורש של צדקה הוא צד"ק, והיינו 'ברכות לראש' ברכו"ת דייקא שיהיו שני ברכות לראש, הוא דוקא צד"ק, היינו באות צד"ק יתכן זה, אבל בזולת אות צדיק לא יתכן בשום אופן ברכו"ת, והבן זה כי נכון הוא בס"ד, עכ"ד הישמח משה.

והנה ידוע מה שכתב רש"י (בראשית יח, טז) מדברי חכמינו ז"ל כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך' (דברים כו, טו) שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרוגז לרחמים, ע"כ, הרי שהצדקה מהפך מדת הדין לרחמים. והנה בלעם ידע להבחין השעה שהקב"ה כועס וכמה זעמו ורגע, ובאותה שעה רצה בלעם לקלל את ישראל (ברכות ז).

וזהו שאמר המדרש 'באותות לבית אבותם', אל תיקרי 'באותות' אלא באותיות, דהיינו ב' אותיות, ובודאי יש שם אות צ' שעשה צדקה, דבלאו הכי אין שייך שני אותיות, שרק היא נשארת לעד, מלבד האות מהמצוה שעושה אחר כך. וכיון שהיו לישראל שני אותיות במצחם, לפיכך אמר בלעם 'מה אקוב לא קבה אל', שצדקה מהפך את הרוגז לרחמים ולכן לא היה בכחו לקלל את ישראל ח"ו.

וזהו 'יסוד צדיק וכו' מעין הברכה צדיק יסוד עולם', המעין של הברכה היא ה'צדיק' של מצות צדקה שנשאר על המצח, אשר בעבורה מתהפכת מדת הרוגז למדת הרחמים, והיא 'יסוד עולם', שנשארת לעולם על המצח, ונמשכים בעבורה כל מיני השפעות טובות.

(הרה"ח ר' שמואל ישעיה פריעדמאן הי"ו)

והנוסחאות אפשר לראות שאינם סתם נוסחאות של מה בכך, אלא יש להם שורש, כי אחר ההתבוננות יראו כי כל ברכת המצוות מנגנים באותו נוסח, וכל אחד ימחיש לעצמו היאך שמנגן נוסח הברכה 'שמח תשמח רעים האהובים' וכו', שהוא ממש אותו הנגון בו מנגנים הברכה 'אשר קדש ידיד מבטן' וכו', וכן 'אשר קדשנו במצותיו וצונו' וכו'. וגם לא כל אחד מבחין על אתר שהנוסח של 'מגן אבות בדברו מוח' מתים במאמרו' וכו' של תפלת ליל שבת, הוא ממש אותו הנגון של הפיוט בימים נוראים 'שפרו מעשים וברית לא תופר' וכו', וכן הנוסח של הלל 'לך אזבח זבח תודה' וכו', הוא אותו הנוסח של 'יתגדל ויתקדש' וכו' שאומרים אחר ויכולו, וכן הנוסח של 'ושמרו' בליל שבת הוא כהנוסח של 'ובמקהלות רבבות' מתפלת שחרית של שבת קודש.

היוצא מכל המקובץ שנתקבלו בסיני כמה נגונים אלא שאין אתנו יודע מה הן הניגונים בדיוק, ובספר תורת הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשא זי"ע (תולדות המחבר אות קי"ד) כתב שאמר הרה"ק על עצמו שהוא זוכר את מעמד קבלת התורה בהר סיני, והוסיף עוד שזוכר את הניגון שהיו מנגנים בעת קבלת התורה, והוא הניגון הידוע עד היום הזה שמנגנים בעת שנפרדים מן הסוכה עכ"ל.

ואם אין אנו יודעים הנגונים המדויקים, מכל מקום ידוע ומפורסם עצם המעלה בשירה ונגינה, כמו שכתוב בדרשות חתם סופר (לז' אדר) וז"ל, להיות כי אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, וא"א לשמח עצמו בדברי תורה מפני שלא תמצא הלכה ברורה עד שתתישב דעתו עליו, על כן צריך המצאה מבחוץ לשמח עצמו על ידי ניגון וכדומה עכ"ל, ולך נא ראה מה שכתב בספר יערות דבש (ח"ב דרוש ז') בתוך דבריו אודות השבע חכמות וז"ל, מחכמת המוזיקא אין לדבר, כי היא חכמת השיר, ובזה נבין כל ענייני הטעמים ונקוד השירים בתורה ונועם מליצת לויס וכדומה בכל פרטי דברים, והם נגונים ישרים לשמח לבבות להסיר מרה שחורה, ולקנות הנפש שמחה שיחול בה רוח אלוה כמעשה הנביאים, ומה רב כחה של חכמה זו אשר כל מלאכי מעלה וגלגלי שמים כולם ינגנו וישירו בשיר ונגון נועם כפי סדר טוב הקולות וחצי קולות, וכולם יש להם שורש בחכמת אמת, וכל תנועה יש לה שורשים, וכבר הארכתי גם כן בספרי כיצד היתה כוונתם בתנועות עולמות עליונים בגגם ובשירים ובתנועותם, כפי הנועם והניגון בחכמה הנ"ל בפה ובכלי להשמיע קול אחד עיי"ש.

ובעמדינו בחג השבועות שבו נשיר ונזמר להשי"ת לשבחו ולהללו על חמדה גנוזה שנתן לנו, נשא כפינו לאבינו שבשמים אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו והאר עינינו בתורתך עדי נזכה לשיר לפניו שיר חדש על גאולתינו ופדות נפשינו בב"א.

(הרה"ח ר' אברהם ישעיה קליין הי"ו)

לולא שכפה הקב"ה עלינו לקבל את התורה שבע"פ היה הדין 'עין תחת עין' ממש

ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט, יז). אמרו חז"ל (שבת פח). אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, וידוע מה שהקשו במדרש תנחומא (נח ג) ובתוס' שם (ד"ה כפה), למה הוצרך הקב"ה לכפות על ישראל לקבל את התורה, והלא כבר הקדימו נעשה לנשמע וקיבלו עליהם מרצון ובלב שלם את כל התורה עוד קודם ששמעו בהר סיני. ותי' במדרש דהקבלה מרצון היה על תורה שבכתב מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט, והכפיה היה על תורה שבעל פה שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות, והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב את הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו.

והנה אם היו ישראל מקבלים רק את התורה שבכתב היו כמה וכמה נ"מ לדינא, וכגון גבי החובל בחבירו וסימא את עינו שנאמר בתורה 'עין תחת עין' (שמות כא, כד), ולולא דברי חז"ל (בבא קמא פג:) שפירשו שהכוונה שמשלם לו את דמי עינו, היינו מפרשים את הפסוק כפשוטו שמסמאים את עין המסמא.

ועפ"ז יבואר מ"ש חז"ל (פסחים סח:) **רב יוסף ביזמא דעצרתא** אמר **עבדי לי עגלא תלתא** אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, **דידוע שרב יוסף היה סגי נהור** (עי' קידושין לא), ובחג השבועות היה שמח שהקב"ה כפה ההר והכריח אותנו לקבל גם את התורה שבע"פ, שלולא זה כמה סגי נהור היו נוספים בשוק, שהרי כתוב בתורה 'עין תחת עין', אבל עכשיו שיש לנו גם את התורה שבע"פ הדין הוא שמשלם דמי עינו. וזהו 'אי לאו האי יומא' אשר בו כפה הקב"ה את ההר כגיגית, 'כמה יוסף איכא בשוקא', כמה סגי נהור כמוהו היו בשוק, כי היו נענשים מדה כנגד מדה על מה שסימאו את עין חבריהם.

ובזה יש לפרש גם כן כמין חומר את דברי הכתוב (תהלים סב, יב-יג) **'אחת דיבר אלקים שתיים זו שמעתי כי עוז לאלקים, ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', 'אחת דיבר אלקים', השי"ת אמר לישראל שנותן להם רק**

את התורה שבכתב, אבל 'שתיים זו שמעתי', כי למעשה כפה עליהם ההר ונתן להם שתי תורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, 'כי עוז לאלקים', דבר זה נעשה בכח ובעוז - בהכרח [על ידי שכפה עליהם הר כגיגית], אך האמת היא, ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ה' עשה עמנו חסד במה שהכריח אותנו לקבל את התורה שבע"פ, שאלמלא התורה שבעל פה היה אדם מקבל כמעשהו - 'עין תחת עין', ורק על ידי שנתן הקב"ה לישראל את התורה שבעל פה, אין המכה את

ויתבאר על פי מה ששמעתי משמיה דדו"ז הגאון הגדול רבי שמואל שמעלקא טויבענפעלד זצ"ל רב דקהל חרדים, שאמר לבאר הכתוב (שיר השירים ב, ז) 'השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תתעוררו את אהבה עד שתחפץ', דהכוונה כי כנסת ישראל יש להם אהבה עזה לה, אהבה מסותרת בפנימיותו של האדם, אמנם לא בכל זמן מתעורר אותו אהבה בפועל אצל האדם שיחפץ לרוץ לעשות רצון קונו, כי האדם משוקע בהבלי ותענוגי עולם הזה,

בשעת מתן תורה נתעלו אפילו המלאכים

מלכי צבקות ידדון ונות בית תחלק שלל (תהלים סח, יג). פסוק זה דרשו חז"ל על שעת מתן תורה (עי' שבת פח:), ואיתא בזה מהרה"ק התפארת שלמה זי"ע וז"ל: נראה לפרש דהנה מבואר בספרים דענין הרקידות שאנו עושים בעת שמחה הוא להראות שיש לנו עליה ממדריגה למדריגה, על כן אנחנו נקראים 'מהלכים', משא"כ המלאכים נקראים 'עומדים' (זכריה ג, ז), שאין להם מדריגה לעלות יותר, רק כמו שנבראו באותו המדריגה כן הם עד עולם. על כן אמר הכתוב כי בעת קבלת התורה היו משיגים אפילו המלאכים מדריגה לעלות יותר מהמדריגה שנבראו, וזהו 'מלאכי צבקות ידדון ידדון', כי 'ידדון' פירושו 'נדידה', כי נדדו ממקומם, היינו שהשיגו מדריגות יותר, כי נתעלו כל הנבראים בעת קבלת התורה.

(ספר אהל שלמה)
מנכד הרה"ק התפארת שלמה זי"ע)

לאסוף הון ועושר לביתו, והסיבה לדבר כי אינו חי כמו שדרו אבותינו בדורות הקודמים, שהיה נגד עיניהם תמיד דרכי אבותיהם, היו לנו אמהות צדקניות ששפכו לבם והוריד כנחל דמעה לטובת בניהם, ואל תטוש תורת אמן, לבושי הצניעות שהיו תמיד מנת חלקם של בנות ישראל ואמותינו, שזכות צניעותם ודרכם הישרה עמדה לבניהם שיהיו יושבים ועוסקים בתורה תמיד, אך אם אדם יביט על מעשי אבותיו ואמותיו, אז יהיה לו פנאי תמיד ללמוד ולהתנהג בדרכי השי"ת ולזכור תכליתו בעולם הזה, ועי"ז מתעורר בלב האדם האהבת המסותרת להשי"ת, כי צריך תמיד להביט על מעשי אבות.

והנה טבע צבי ואיל הוא, שבמשך הזמן שהוא בורח הולך מעט מעט, ומחזיר את ראשו למקום שיצא ממנו (זוה"ק ח"ב יד), וזהו

רעהו חייב כמעשיו אלא דמי עינו, וזה הוא מחסד ה' עמנו.

(הרה"ח ר' אברהם ישעי'
קליין הי"ו)

יעקב אבינו עמד אצל קבלת התורה ללמדנו שע"י אהבה זוכים לבנים עוסקים בתורה

ויסעו מרידיים ויבואו מדבר סיני, ויחנן במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר (שמות יט, ב). ובמדרש (הובא ברבינו בחיי פרשת יתרו) איתא 'ויחן שם ישראל', ישראל סבא, וצריך ביאור ענין ביאת יעקב אבינו למעמד הנבחר.

שאמר 'השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה', שתתנהגו דוגמת הצבאות ואילות, 'אם תעירו ואם תעוררו את האהבה', אם אתם רוצים לעורר את אהבתכם

שלמה זלמן פר"מ זצ"ל אב"ד טענקא שסיפר לו, כי אחר המלחמה כשישב בהכסאות למשפט בתקנת עגונות עם הגה"צ מניאמץ זצ"ל, בא לפניו אברך עם כפה קטנה על

לא יפסוק, יתכן שבדורות הבאים יהיו נראים יותר טוב והתורה תחזור על אכסניא שלה, ומקור הדבר הוא עפ"מ"ש בספר חסידים (סימן קנ"ז) אם היו שלשה דורות צדיקים ודור הרביעי רשעים, אמור להם, לא אמר שלמה (קהלת ד, יב) 'והחוט המושלש לא במהרה ינתק', כי יכולים לינתק, והדבר תלוי באמותיהם, אם יש להם אמהות כשרות אז הבטחה שאין פוסקת זרעם עד עולם, עכ"ד. ולערך אחר עשרים שנה נזדמן להרב מטענקא להיות מסדר קידושין בבני ברק, ואחר החופה אמר לו החתן כי הוא בנו של האברך הנ"ל, ובכל ליל פסח סיפר לו אביו מה שקרה לו במלחמה השניה מידי הרשעים הללו, וגם סיפר האיך שהרב מניאמץ בכה עליו, והרב מטענקא ניחם אותו, כי הכל בזכות אמו שהיתה צנועה מופלגת מאד, ע"כ הסיפור.

ומטו משמיה דהרה"ק החידושי הרי"ם מגור זי"ע עה"כ (בראשית כה, כח) 'ורבקה אוהבת את יעקב', כי יעקב אבינו ע"ה היה יושב אהלים ועוסק בתורה, וכל זה רק בזכות אמו רבקה שהיתה אוהבת אותו, ועל ידי אהבה מביא לעוסק בדברי תורה, עכ"ד.

ובזה מובן היטב קישור דברי המדרש לכאן, דמה שעמד יעקב אבינו בקבלת התורה, היה להניח לנו היסוד הלז, לרמז בזה כי מה שיעקב אבינו עליו השלום היה יושב אהלים ועוסק בתורה, היה רק בזכותה של אמו רבקה שהיתה אוהבת אותו, ועל ידי אהבה מביא לעוסק בדברי תורה, והבן.

(הרה"ח ר' יודא יוסף פריעדריך הי"ו)

⊗

אמירת פיוט 'אקדמות' בפני הס"ת משזום 'מקצת' שבחו בפניו

נודע בשערים מה שנחלקו גדולי הפוסקים במקום אמירת הפיוט 'אקדמות', דהמנהג הקדום של בני אשכנז היה לקרותו אחר קריאת הפסוק הראשון של הקריאה מפרשת 'בחדש השלישי', והטו"ז (סי' תצ"ד סק"א) האריך לערער על מנהג זה, ומסיק דהנכון לקרותו קודם שיתחיל הכהן הברכה, עיי"ש.

ועל כל פנים הצד השווה שביניהם הוא, שיש ענין לקרות את הפיוט הקדוש הלזה דייקא לפני הספר תורה, והך מילתא טעמא בעי.

ראשו לבקש היתר עבור עיגון הבעל, הרב מניאמץ שאל אותו על שם אביו וזקינו, והוא השיב עלה, וכאשר שמע הרב מניאמץ את שמותיהם התחיל לבכות מאד, ואמר אני הכרתי את אביך שהיה אדם חשוב מאד, וזקינך היה מגדולי הרבנים ברומניא, חז"ל אמרו (נבא מציעא פה.) כל מי שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם וכו' שוב אין התורה פוסקת מזרעו לעולם, ואיה ההבטחה. כאשר ראה הרב מטענקא גודל צערו אמר לו, חז"ל אמרו שאין התורה פוסקת מזרעו לעולם, עד עולם

לה' שלא תהיה ישינה אצלכם, רק שיתעורר 'עד שתחפץ', שיהיה לכם חפץ ורצון לעבודת השי"ת, העצה לזה הוא 'צאי לך בעקבי הצאן', התבונני בדרכי אבותיך הראשונים שקבלו את תורתך ושמרו את משמרתך ומצותי ולכי בדרכיהם, ואז בשכר זאת 'תרעי את גדיותיך על משכנות הרועים', גם אצל שרי האומות (רש"י שיר השירים א, ח), עכ"ד הנעימים.

ושמעתי ממנו"ר הגה"ח רבי יצחק לעבאוויטש שליט"א רב דקהל יראים וואדריזטש, אשר שמע מהגה"צ הישיש רבי

והנראה בזה בהקדם מה שכתב בעצי חיים (פ' בשלח חלק הדרוש) לבאר מאמר הכתוב (שמות טו, א-ב) 'אשירה לה' כי גאה גאה וגו' זה אלי ואנוהו' וגו' ופירש"י 'כי גאה גאה' על כל השירות, וכל מה שאקלס בו עוד יש תוספות, 'זה אלי' בכבודו נגלה עליהן והיו מראין אותו באצבע, ע"כ. וקשה מהא דאמרינן בברכות (לג:) הווא דנחית קמיה דר' חנינא, אמר 'האל הגדול וכו' העזוז והאדיר' וכו', כי סיים אמר ליה סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך, למה לי כולי האי, אנן הני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת, משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דיגרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו, ע"ש, וא"כ קשה לפירוש רש"י דכל מה שאקלס עוד יש בו תוספות, אם כן מה זה נתינת טעם דאשירה לה', הא אדרבא משום זה אין לומר שבחים יותר, דהוי כהמשל שמקלסין אותו בשל כסף. גם מה שאמר הכא 'זה אלי' צ"ב, דאין זה מן השירה והקילוסין.

וביאר על פי מה שכתב בישמח משה (פ' אמור), דהך מילתא שאמר ר' חנינא לא שייך רק אם אינו משבחו לפני הקב"ה, אבל מי שזוכה להיות עומד לפני הקב"ה, שהקב"ה משרה שכינתו במקום ההוא, הרי אמרו ז"ל (עירובין י"ח:) מקצת שבחו בפניו, ואם כן לית ביה חששא דסיימתינהו, כיון דבפניו רשאי לומר מקצת שבחו, ורק שלא בפניו יש לומר כולו.

ובכן יתבאר הכתוב 'אשירה לה' כי גאה גאה, וכפירוש רש"י, על כל השירות והקילוסין עוד יש בו תוספות, וקשה אם כן האין נשיר לה' לשבחו ולספר הודו, הא שייך לומר וכי סיימתינהו, ועל כן אמרו כולם 'זה אלי', בכבודו נגלה עליהם, והיו מראין אותו באצבע, הרי שהיה עליהם השראת השכינה, ולכן מותר לשיר לשבח בשבחים וקילוסים, דכיון דהוי בפניו אומרים רק מקצת שבחו, עכ"ד.

ובכן לך תעלה ביאור הענין, דהנה בפיוט האקדמות אנו מספרים על גדולתו יתברך, שיש לו מלאכים עד אין חקר, ודין אילו ימי גם זה לא יספיק לספר גדולתו יתברך, וכמבואר בהמשך הפיוט, ובכן השאלה נשאלת איך אנו קורין את הפיוט הזה לספר גדולתו יתברך והלא אי אפשר לסיים כל השבח. אמנם ידוע מש"כ בספה"ק (עי' כף החיים אורח סי' קל"ז ס"ק י"ז), כי יש ענין לעלות לתורה פעם אחת בחודש, כי הוא ענין קבלת פני השכינה, ע"ש, הרי

לנו שבהוצאת הספר התורה זוכין להשראת שכינתו יתברך, ועל כן קורין את האקדמות דייקא אחר הוצאת הספר תורה, שאז יש השראת השכינה בבית המדרש, ושפיר שרי לנא לספר בשבחו, ולית ביה משום חששא דסיימתינהו, כיון דמקצת שבחו בפניו.

(הרה"ח ר' ברוך מרדכי מארקאוויטש הי"ו)

כפיית ההר היה על החלק של 'ונשמע'

לתרץ קושית התוס' (שבת פח.) למה כפה עליהם ההר כנגיית הא הקדימו נעשה ונשמע.

דהנה המגיד משנה על הרמב"ם (פ"ב מהל' שופר ה"ד) הקשה דבהל' מצה פסק הרמב"ם דכפאו ואכל מצה יצא, שנראה מזה דמצות אין צריכות כוונה, וא"כ למה בהל' שופר פסק דבעינן עד שיתכוין השומע והמשמיע. ותירץ וז"ל, לא מצאתי תירוצ' נאה לדעתי רק שנאמר שרבינו סובר דאינו דומה אכילת מצה לתק"ש, שבתקיעת שופר אינו עושה מעשה אלא השמיעה ואפי' התוקע עיקרו הוא השמיעה, לפיכך צריך כוונה, מה שאין כן באכילת מצה.

הרי מדבריו דיש חילוק בין עושה מעשה לבין אם הוא רק שומע, וכשישראל קבלו ואמרו נעשה ונשמע, למ"ד מצות אין צריכות כוונה, נהי דבעש' לא צריך כיון דמעשיו מוכיחות עליו דעושה המצוה, אבל מה שקבלו בשמיעה צריך כוונה, אולם בהא דפסקינן כופין אותו עד שיאמר רוצה אני נראה לומר דכפיי' ההר הי' על השמיעה דצריך כוונה אפי' למ"ד מצא"כ, וכיון שאומר רוצה אני ומסכים הוי שפיר כוונה לצאת ידי חובת המצוה.

(הרב יעקב יצחק יאקאבאוויטש שליט"א - מח"ס אורייתא לישראל)

הקב"ה ירד לסוף דעתו של ר"מ ובטלה טענת בר מצרא

איתא בגמרא (מנחות כט:) אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך, אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא

בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות וכו', אמר לפניו רבש"ע יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי, אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני. ויש להבין סברת משה רבינו שתנתן התורה לישראל ע"י רבי עקיבא, ומהו התשובה שהשיב לו הקב"ה על זה 'כך עלה במחשבה לפני'.

ואפשר לומר בהקדם דברי החיד"א בספר כסא דוד (דרוש ד') במ"ש חז"ל (שבת פח:) בשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה 'תנה הודך על השמים', כי היתה טענתם דכיון שהם בשמים אשר שם הוא מקום התורה, לכן מגיע להם התורה מכח דינא דבר מצרא. אמנם כתב בשיטמ"ק (ב"מ שם) דלגבי בן המוכר לא שייך דינא דבר מצרא. וא"כ כיון דבני ישראל קרויים 'בנים למקום' בטלה טענת המלאכים משום דינא דבר מצרא, עיי"ש.

והנה נחלקו חז"ל (קידושין לו.) אימתי אנו קרויים בנים למקום, רבי יהודה אומר בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויים בנים, ורבי מאיר ס"ל בין כך ובין כך אתם קרויים בנים. וידוע דר"מ ור"י הלכה כר"י (עירובין מז:). אבל רבי עקיבא ס"ל בזה כשיטת ר"מ תלמידו דבין כך ובין קרויים בנים, כמו שמצינו בגמרא (ב"ב י.) שאמר ר"ע 'ואנן קרויים בנים דכתיב 'בנים אתם לה' אלקיכם', וכתב המהרש"א לבאר דר"ע ס"ל דאע"פ שאין עושין רצונו של מקום עכ"ז נקראים בנים לה', עיי"ש.

ונקדים עוד מה שפירש בדברי יואל (לר"ה עמוד ס"ג) כוונת הפיוט (תפלת מוסף לר"ה) 'היום הרת עולם וכו' אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים ואם כעבדים ענינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטינו', ע"פ המחלוקת דלעיל בין רבי מאיר ורבי יהודה אי רק בזמן שעושין רצונו של מקום קרויים בנים, או שבין כך ובין כך קרויים בנים, וקיי"ל בכל דוכתא דפליגי ר"מ ור"י הלכה כרבי יהודה, והטעם דאין הלכה כרבי מאיר אמרו רז"ל במס' עירובין (ג:) גלי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו.

ולפי זה אפ"ל דמה שאין הלכה כר"מ הוא רק בעוה"ז שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו, אמנם הרי קמי שמיא גליא שאין בדורו כמותו והקב"ה יכול לירד לסוף דעתו של ר"מ א"כ שפיר אפ"ל דהלכה כר"מ, ולפי זה יתכן שאצל

מדור תורתם קבע

– המשך מעמוד ד' <

הקב"ה הוי ההלכה דאף כשאין עושין רצונו של מקום קרויים בנים כדברי ר"מ. וזהו כוונת הפייטן 'אם כבנים', פירוש בשעה שישראל עושין רצונו של מקום וקרויים 'בנים' לכו"ע אז 'רחמנו כרחם אב על בנים', ואם כעבדים, בזמן שאין עושין רצונו של מקום דאז לרבי יהודה קרויים 'עבדים', אז 'עינינו לך תלויות', שהרי אתה יכול לירד לסוף דעתו של רבי מאיר ותוכל לקבוע הלכה כמוותו, על כן בקשתינו 'שתתננו ותוציא כאור משפטינו' במשפט זה דהלכה כר"מ דאף באין עושין רצונו של מקום אנו קרויים 'בנים', וממילא תרחמנו כרחם אב על בנים בכל אופן, עכ"ד הנחמדים.

ועפ"ז יתפרש על נכון כוונת הגמרא, כי משה רבינו אמר שיותר טוב ליתן את התורה לישראל על ידי רבי עקיבא דס"ל כשיטת רבי מאיר דבין כך ובין כך קרויים בנים, כי משה רבינו צריך לילך כדת של תורה דקיי"ל כרבי יהודה דבזמן שאין עושין רצונו של מקום קרויים עבדים וא"כ יתעורר עלינו טענת המלאכים דיש להם דינא דבר מצרא, ועל זה אמר לו הקב"ה 'כך עלה במחשבה לפני', שאני יורד לסוף דעתו של רבי מאיר לקבוע הלכה כמוותו, וא"כ שפיר יכול ליתן התורה לישראל ע"י משה רבינו אע"פ דקיי"ל הלכתא כרבי יהודה, כי כל הטעם דקיי"ל דאין הלכה כר"מ הוא מפני שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו, אבל הקב"ה שיכול לירד לסוף דעתו שפיר מתנהג כשיטת ר"מ דבין כך ובין כך קרויים בנים, ובכן בטל טענת המלאכים מכח דינא דבר מצרא.

(הרה"ח ר' שלמה זלמן ישראל הערשקא הי"ו)

✧

ממה דהוסיף משה יום אחד מוכח דהיה להם דין ישראל

בגמרא (פסחים סח:), אמר רב יוסף, אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. וכבר עמדו בזה המפרשים להבין דברי רב יוסף.

ונראה לבאר דהנה בגמרא (שבת פז.) איתא דהוסיף משה יום אחד מדעתו, דדריש 'וקדשתם היום ומחר' (שמות יט.) היום כמחר מה מחר לילה עמו אף היום לילה עמו, ומשום הכי הוסיף יום אחד. ולכאורה הא ניחא אי אמרינן דמשה הוה סבר דיש לישראל דין ישראל, אבל אי הוה סבר דיש להם דין בן נח עד מתן תורה, קשה למה היה צריך להוסיף, הא בבן נח הלילה הולך אחר היום שעבר, א"כ שפיר יש יום ולילה עמו, ולמה היה צריך להוסיף, אלא על כרחק צריך לומר דמשה הוה סבור דיש להם דין ישראל אפילו קודם מתן תורה, ובישראל היום הולך אחר הלילה שעבר, לכן היה צריך להוסיף.

ולכאורה צריך להבין, מהיכן באמת לקח משה רבינו ע"ה סברא זאת דיש להם דין ישראל ולכן צריך להוסיף, דילמא יש להם דין בן נח ואם כן אין צריך להוסיף כלום.

ויש לומר, דהנה איתא בפרשת דרכים (מזבא בייטב פנים מאמר אבני זכרון אות לא) שמחסדיו יתברך שמו אם אדם עתיד לעשות טוב ולהיות צדיק אז השי"ת מטיב עמו על שם העתיד, אך אם עתיד לחטוא אז אינו מסתכל בזה ואינו דן אלא לפי שעתו. כמו שמצינו במדרש (שמו"ד ג ד) 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה' (שמות ג יב), בשביל

שעתידים לקבל התורה הם נגאלים. אבל לרע, מצינו בחז"ל דאינו דן אלא לפי אותה שעה, כמו בישמעאל שלא נידון על שם העתיד (ר"ה טז:), עיי"ש (וע' ביט"פ שפירש בזה פירושים נחמדים).

א"כ מוכח מזה, דהא דישאל היו נגאלים ממצרים זה דייקא לפי שהיה להם מחשבה טובה לקבל את התורה, ובטובה הקב"ה דן על שם העתיד, אבל ברע אין הקב"ה דן על שם העתיד, ולכן אף שראה שעתידין לחטוא בעגל לא הביט בכך. אך זה דייקא בישראל, מה שאין כן אם היה להם דין בני נח, הא בבני נח הקב"ה מעניש אף על מחשבה רעה, דאצלם מחשבה רעה מצטרפת למעשה, ולא היה הקב"ה גואלם, כיון דעתידין לחטוא בעגל. אלא על כרחק צריך לומר דהוה להו דין ישראל, ובישראל בטובה הקב"ה מחשיב את המחשבה ולא ברעה, וישראל היה להם אז מחשבה טובה לקבל את התורה, משום הכי היו ראויים להגאל.

ובזה יש לפרש, אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, פירוש אי לאו האי יומא דהוסיף משה מדעתו שזה דווקא אי הוה להו דין ישראל כמו שנתבאר לעיל, ובישראל מחשיב הקב"ה את המחשבה רק לטוב ולא לרע, משום הכי גאלם ממצרים כדי לקבל את התורה. ומשה הבין דיש להם דין ישראל ממה שהקב"ה הוציאם ממצרים על שם העתיד במחשבה טובה, משום הכי הוסיף יום אחד מדעתו. אבל אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, דאז היה מוכח דיש להם דין בני נח, ובבני נח הקב"ה מחשיב את המחשבה גם לרעה, א"כ לא היה צריך להוציאם ממצרים כיון דעתידין לחטוא בעגל ודו"ק.

(הרה"ח ר' שלמה יוסף באש הי"ו)

קונטרס
הנחלת חזקת מידות ודעות
845.210.6668
sales@kintress.com

שידור
עריכה
עמוד
הדפסה

מיינע רעיונות פליען ארום
וויאזוי קען איך זיי מסודר'דיג אונזערלייגן און דאקומענצירן?
מנצח בקופזא
אייער פריוואטע ריקארדינג אוצר
929.322.1414

להכניס דברי תורה בתוך הגליון ולהערוך והארות: טעל: 845.210.6668 | פקס: 845.314.8486
אימעיל: chelkeiny@gmail.com
צו באקומען דעם גליון יעדע וואך אין אימעיל, שיקט א אימעיל צו: chelkeiny@gmail.com

הגליון נערך ע"י מכון קונטרס מו"ה אברהם ישעי' קל"ן מו"ה יואל הכהן מאשקאוויטש מו"ה משה אברהם לייפער מו"ה שלמה הערשקאוויטש

חלקינו בתורתך